

Ulasan Buku/*Book Review*

Teori Pengajaran dan Pembelajaran Bahasa Arab di Sekolah Menengah Agama di Malaysia. Oleh Ahmad Kilani Mohamed. 2001. Skudai: Penerbit Universiti Teknologi Malaysia, 193 halaman, ISBN 983-52-0228-1 dan Harga RM40.00. Ulasan oleh Mohd Adi Amzar Muhammad Nawawi dan Noorsafuan Che Noh.

Buku yang berjudul *Teori Pengajaran dan Pembelajaran Bahasa Arab di Sekolah Menengah Agama di Malaysia* ini amat menarik untuk diteliti isi kandungannya kerana ia membincangkan perihal pengajaran dan pembelajaran Bahasa Arab secara khususnya. Buku ini ditulis oleh Ahmad Kilani Mohamed, seorang sarjana prolific yang turut menghasilkan karya penulisan lain seperti *Pembangunan Modal Insan menurut Perspektif al-Quran* (2013, bersama Yahaya Jusoh), *Fenomena Kahwin Singkat di Kalangan Pasangan Islam: Cabaran terhadap Wanita Islam Masa Kini* (2008, bersama Siti Norliana Muhamad, Abdul Hafiz Abdullah dan Maznah Ali) dan juga *Pengurusan Pendidikan di Sekolah: Huraian menurut Perspektif Islam* (2003). Selain menghasilkan karya asli, penulis turut menghasilkan karya akademik lain seperti artikel ilmiah dalam penerbitan jurnal dan juga karya terjemahan. Ini membuktikan penulis amat berpengalaman dalam dunia penulisan dan ini dibuktikan dengan penghasilan karya-karya yang pelbagai, bukan sahaja dalam bidang pendidikan bahkan karya dalam bidang pengajian Islam.

Secara umum, buku ini menghuraikan sejarah perkembangan pengajaran bahasa Arab, khususnya di rantau dunia Arab, teori atau kaedah pengajaran bahasa Arab serta pembelajaran terjemahan nahu dan esei bahasa Arab. Kajian ini turut mencakupi aspek kajian kes pembelajaran dan pengajaran bahasa Arab di sekolah-sekolah menengah agama yang terpilih di Malaysia. Jika dilihat daripada inti pati perbincangan keseluruhan, dapat dinyatakan bahawa beberapa kaedah atau amalan pendidikan yang diterapkan oleh guru-guru Bahasa Arab di Malaysia berada di tahap yang memuaskan. Tanggapan ini berdasarkan kepada keputusan peperiksaan yang dicapai oleh sekolah-sekolah terbabit sama ada peperiksaan dalam ataupun peperiksaan awam. Kajian ini lebih bersifat menyeluruh dalam kajian pendidikan bahasa Arab dan mampu memberikan gambaran yang jelas mengenai sistem atau kaedah yang boleh diaplikasikan dalam pengajaran.

Penulisan buku dimulakan dengan prakata yang menjelaskan tujuan pengarang menghasilkan karya ini, iaitu berdasarkan amanah yang dipegang untuk pengajaran dan pembelajaran bahasa Arab

bagi pelajar Sarjana Muda Sains Serta Pendidikan (Pengajian Islam) di Universiti Teknologi Malaysia. Selain tujuan di atas, beberapa projek penyelidikan yang dijalankan sebelum ini mendorong beliau untuk menghimpunkan hasil kajian dalam satu buku agar dapat dijadikan sebagai panduan dan kegunaan bagi semua pihak, sama ada kalangan guru mahupun pembuat dasar amalan pendidikan. Teori-teori asas mengenai pengajaran dan pembelajaran Bahasa Arab yang disenaraikan mampu memandu guru dan pelajar untuk mencapai tahap pengajaran dan pembelajaran yang berkualiti dan berkesan.

Buku ini mengandungi empat bab dan setiap bab terbahagi kepada tajuk-tajuk kecil. Bab pertama memfokuskan aspek kupasan berkaitan 'Sejarah perkembangan pengajaran dan pembelajaran bahasa Arab' (hlm. 1-27). Bab ini membahaskan definisi bahasa, tujuan mempelajarinya, keistimewaannya dan juga pembahagian ilmu bahasa. Menarik untuk dinyatakan di sini ialah definisi bahasa yang dirumuskan secara menyeluruh bagi mendapatkan pengertian dan fungsi bahasa itu sendiri. Definisi bagi bahasa diambil melalui pendapat Muhammad al-Khulli, iaitu bahasa merupakan satu peraturan yang mengkaji rumus-rumus suara yang diguna atau diungkapkan dengan tujuan bertukar-tukar fikiran, perasaan antara anggota masyarakat yang pelbagai bangsa dan bahasa. Kemudian, perbincangan diteruskan mengenai pembahagian ilmu bahasa kepada dua, iaitu ilmu bahasa secara teori dan ilmu bahasa secara praktis. Antara yang termasuk dalam ilmu bahasa secara teori ialah berkaitan suara, sejarah bahasa, *ma'ani*, *sarf* dan nahu. Manakala bagi ilmu bahasa praktis pula ialah pengajaran bahasa asing, terjemahan, ilmu bahasa psikologi dan ilmu bahasa kemasyarakatan. Kupasan bab pertama ini turut menerangkan sejarah perkembangan pengajaran bahasa Arab pada tahun 1950-an dan 1960-an, pusat-pusat pengajaran bahasa Arab berpusat di negara Eropah dan pihak penjajah Eropah menggalakkan orang luar untuk datang dan mempelajari bahasa Arab di Eropah. Mereka melaksanakan semua agenda ini untuk memerangkap orang luar, terutama orang Islam dan menjajah pemikiran mereka agar hidup mereka selari dengan acuan Barat dan meminggirkan Islam. Bab ini juga menyentuh perihal perpindahan

pusat pengajian secara beransur-ansur dari Eropah ke Kaherah, Mesir sejurus selepas Revolusi Mesir berlaku pada tahun 1952. Selanjutnya, perbincangan diteruskan kepada aspek kemahiran yang penting untuk menguasai bahasa Arab seperti kemahiran menyebut perkataan Arab, kemahiran membaca, kemahiran menulis, kemahiran pengucapan dan kemahiran menguasai nahu bahasa Arab. Bab pertama ini dilihat menarik dari segi pengenalannya, namun dari segi hubungan antara tajuk ke tajuk boleh dimantapkan.

Bab kedua yang berjudul 'Pengajaran bahasa Arab' (hlm. 29-45) pula memperkenalkan empat kaedah penting dalam pengajaran bahasa Arab, iaitu *al-qawa'id* (kaedah nahu dan terjemah), *al-mubasharah* (kaedah langsung), *al-sam'iyyah al-shafawiyah* (kaedah dengar dan tutur) dan *al-intiqā'iyyah* (kaedah elektik). Kaedah nahu dan terjemah ialah kaedah tradisional yang digunakan oleh kebanyakan pengajar bahasa Arab untuk mengajar kepada orang yang baru mengenali bahasa ini. Kaedah ini tidak menitikberatkan aspek komunikasi dan pertuturan dan lebih banyak menumpukan kepada aspek nahu yang sukar dipelajari pada peringkat permulaan. Kemudian, wujud kaedah baru untuk menolak kaedah nahu dan terjemah, iaitu kaedah langsung. Kaedah ini lebih mementingkan aspek komunikasi dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa dan menyetepikan kaedah pembelajaran menggunakan nahu. Kaedah dengar dan tutur muncul selepas itu sebagai reaksi kepada penolakan dua jenis kaedah yang diperkenalkan sebelum itu. Kaedah ini turut mengandungi kekurangannya dan akhirnya kaedah elektik diperkenalkan untuk menolak keberkesanan tiga kaedah pembelajaran bahasa sebelumnya. Secara keseluruhannya, setiap kaedah yang diperkenalkan mempunyai kelebihan dan kekurangan tersendiri dan sewajarnya setiap kaedah ini diperhalusi dengan kekurangan dan kelebihannya agar manfaat itu dapat diaplikasikan oleh pengajar bahasa kepada masyarakat. Antara perkara yang disebut dalam kajian ini juga ialah berkaitan faktor-faktor yang mempengaruhi kaedah pengajaran bahasa Arab seperti motivasi guru, sikap guru, personaliti guru, minat pelajar, kepintaran pelajar, kemudahan peralatan dan juga saiz bilik darjah. Akhir bab ini turut menyentuh amalan etika profesional guru bahasa Arab dalam pengajaran dan pembelajaran bahasa untuk melahirkan mutu pengajaran yang berkesan dan berjaya mencapai matlamat yang disasarkan.

Seterusnya bab ketiga yang bertajuk 'Pembelajaran nahu, terjemahan, dan penulisan esei bahasa Arab' (hlm. 47-76) memperincikan pengenalan

pembelajaran nahu, terjemahan dan penulisan esei serta permasalahan pembelajaran tersebut. Pada pembelajaran nahu, pengarang memberikan takrifan pada ilmu nahu dan *sarf*, iaitu ilmu nahu memberikan tumpuan terhadap aspek kedudukan baris akhir kalimah, manakala ilmu *sarf* pula ialah kaedah dalam bahasa Arab yang dengannya dapat diketahui bentuk-bentuk *bina' al-kalimah*. Pengarang turut menyatakan keperluan pembelajaran *qawa'id* (nahu dan *sarf*) bagi menyedarkan para pelajar tentang peranannya yang amat penting dalam membetulkan penggunaan bahasa, sama ada melibatkan penulisan atau komunikasi. Bab ini turut menjelaskan perihal perkembangan kaedah pembelajaran nahu Bahasa Arab, iaitu melalui kaedah *qiyasiyyah*, kaedah *al-istinbatiiyyah*, kaedah *al-istiqrā'iyyah* dan kaedah *al-istinja'iyyah*. Kaedah *qiyasiyyah* ialah dengan cara menulis kaedah bahasa Arab di papan putih dan seterusnya memberikan beberapa contoh yang berkaitan dengan kaedah tersebut. Kaedah *al-istinbatiiyyah* pula memperbanyakkan contoh ayat dalam bahasa Arab dan menggandakan perbincangan serta pemerhatian terhadap kaedah-kaedah yang dipelajari. Manakala kaedah *al-istiqrā'iyyah* ialah mengemukakan banyak contoh ayat dalam bahasa Arab dan disusuli dengan membuat kaedah nahu bahasa Arab sebagai kesimpulan daripada contoh yang diajar kepada pelajar. Dalam aspek terjemahan, penulis memperincikan beberapa masalah yang dihadapi dalam penterjemahan buku bahasa Arab, dan antaranya ialah seperti permasalahan untuk menyesuaikan atau mengimbangkan struktur dan gaya bahasa daripada bahasa Arab kepada bahasa sasaran tanpa mengubah dan menghilangkan fakta asal. Permasalahan kedua pula ialah kekurangan kamus istilah termasuk juga ensiklopedia yang boleh membantu untuk menterjemahkan istilah bahasa Arab dan agama ke bahasa Melayu. Pengarang juga menyatakan dua peringkat asas untuk menyempurnakan usaha penterjemahan, iaitu dengan menguasai idea penting dalam artikel yang hendak diterjemahkan serta memindahkan idea dan pemikiran dengan menggunakan bahasa yang mudah difahami serta jelas maksudnya. Bagi aspek penulisan esei bahasa Arab, pengarang memperkenalkan dua jenis esei, iaitu esei jenis sastera antaranya ialah yang berkaitan dengan sejarah, falsafah dan juga isu masyarakat serta esei bersifat ilmiah.

Bab terakhir atau keempat karya ini pula berjudul 'Kajian kes pembelajaran bahasa Arab di Sekolah-sekolah Menengah Agama Malaysia' (hlm. 77-179). Bab ini memilih enam buah sekolah menengah agama yang dijadikan sebagai sampel kajian untuk

mengamati aspek dan isu pengajaran dan pembelajaran bahasa Arab di sekolah-sekolah tersebut. Sekolah-sekolah tersebut ialah Maahad Johor, Maahad Muar Johor, Maahad Al-Ehya' El-Karim Melaka, Sekolah Menengah Agama Al-Khairiah Temerloh Pahang, Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Slim River Perak dan Maktab Mahmud Kedah. Secara umumnya, terdapat empat buah sekolah menengah agama yang bernaung di bawah pentadbiran kerajaan negeri di bawah seliaan Jabatan Agama Islam Negeri. Selebihnya, iaitu Sekolah Menengah Kebangsaan Agama Slim River dan Maahad Muar Johor bernaung di bawah kerajaan pusat di bawah seliaan Kementerian Pelajaran Malaysia. Perbezaan yang dapat dilihat dari kedua-dua jenis sekolah ini ialah sekolah agama yang bernaung di bawah kerajaan negeri mempunyai sukatan mata pelajaran tambahan yang diambil dari kurikulum al-Azhar, Mesir selain Bahasa Arab Komunikasi dan Bahasa Arab Tinggi seperti *Fiqh, Tauhid, Tafsir, Hadith, Tajwid, Nahu, Sarf, Balaghah, Mutala'ah, Adab* dan juga *Nusus*. Manakala sekolah agama yang bernaung di bawah kerajaan pusat hanya mengambil Bahasa Arab Komunikasi dan Bahasa Arab Tinggi. Oleh yang demikian, bagi pelajar yang berada di sekolah agama di bawah kerajaan negeri, mereka diwajibkan untuk menduduki peperiksaan tambahan bagi kurikulum al-Azhar yang diselenggarakan oleh Jabatan Agama Islam Negeri, di samping menduduki peperiksaan awam bagi mata pelajaran Bahasa Arab Komunikasi dan Bahasa Arab Tinggi. Ini merupakan satu kelebihan bagi pelajar yang belajar di sekolah agama kerajaan negeri jika dibandingkan dengan pelajar di sekolah agama kerajaan pusat kerana mereka didedahkan dengan mata pelajaran agama dan bahasa Arab yang menggunakan bahasa Arab sebagai bahasa pengantar. Ini sekali gus dapat membina kemahiran dan penguasaan pelajar dalam bahasa Arab dengan lebih cepat. Pengarang turut melampirkan statistik keputusan peperiksaan awam dan peperiksaan di peringkat negeri bagi mata pelajaran bahasa Arab dan mata pelajaran dalam kurikulum al-Azhar. Pencerakinan ini turut meneliti usaha yang dilakukan oleh pentadbiran sekolah dan para guru ke arah meningkatkan pencapaian dan memartabatkan kedudukan bahasa Arab di sekolah masing-masing. Antara usaha yang dilakukan ialah seperti mengadakan *takwir lughah* (klinik bahasa), minggu bahasa Arab dan kelas tambahan. Di samping itu, setiap sekolah mempunyai kemudahan

alat bantu mengajar untuk memudahkan pengajaran dan pembelajaran seperti makmal bahasa Arab, perpustakaan dan bilik alat pandang dengar. Setiap sekolah mempunyai misi dan visi tersendiri untuk memartabatkan bahasa ini agar ia mampu dikuasai oleh semua pelajar.

Secara keseluruhannya, karya ini merupakan kesinambungan daripada kajian-kajian lepas mengenai pengajaran dan pembelajaran bahasa Arab. Adapun kajian ini mempunyai perbincangan yang menyeluruh dan jitu mengenai konsep dan teori pengajaran bahasa yang berkesan dan mudah. Apa yang menarik dalam kajian ini ialah berkaitan kajian kes yang dijalankan oleh pengarang di sekolah-sekolah tertentu untuk menentukan tahap keberkesanan pengajaran yang diukur melalui keputusan peperiksaan pada setiap tahun. Selain daripada itu, laras bahasa yang digunakan pengarang adalah baik dan mudah difahami oleh setiap golongan yang menelaahnya. Meskipun begitu, huraian dari satu bab ke bab yang lain seakan-akan tidak menampakkan jalinan yang mengikat setiap bab. Namun begitu, penulisan karya ini adalah amat baik dan boleh menjadi rujukan kepada semua guru yang terlibat dalam pengajaran bahasa Arab. Malah selayaknya karya ini dijadikan sebagai sumber dan rujukan sekunder utama bagi para guru dalam pengaplikasian teori pengajaran yang berkesan dalam bilik darjah mahupun di luar bilik darjah.

Mohd Adi Amzar Muhammad Nawawi
Jabatan Pengajian Arab dan Tamadun Islam
Fakulti Pengajian Islam
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
MALAYSIA
gamwer_994@yahoo.com.my

Noorsafuan Che Noh
Jabatan Pengajian Arab dan Tamadun Islam
Fakulti Pengajian Islam
Universiti Kebangsaan Malaysia
43600 UKM Bangi
Selangor Darul Ehsan
MALAYSIA
safone2448@gmail.com

